

grzymki ks. Józefa Pelczara, Plotz nie cytuje nowszych opracowań na ten temat, w tym autora niniejszej recenzji²³.

Są to oczywiście drobiazgi. Z naszej perspektywy omawiana publikacja ma swoje znaczenie informacyjne, ale również kulturowe. Podkreśla przynależność Polski do ogólnoeuropejskiego obszaru kultu św. Jakuba i wskazuje na znaczącą popularność tego świętego na ziemiach polskich.

Kończąc ten krótki przegląd wybranych publikacji, jakie ukazały się w ostatnim czasie na rynku hiszpańskim, chciałbym podkreślić potrzebę szerszego otwarcia polskiej historiografii na problematykę iberyjską, a to w związku z rosnącym zainteresowaniem kulturą i językiem kastylijskim oraz silnymi, choć jeszcze nierozpoznanymi związkami polsko-hiszpańskimi w przeszłości.

Cezary Taracha

Katedra Historii i Kultury Krajów Języka Hiszpańskiego KUL

Aleksandra N o r k o w s k a, *Wizerunek władcy Stanisława Augusta Poniatowskiego w poezji okolicznościowej (1764-1795)*, *Biblioteka Badań nad Wiekiem Osiemnastym. Studia*, nr 2, Kraków–Warszawa: Collegium Columbinum, 2006, ss. 374.

Autorka książki rozpościera przed czytelnikiem wyjątkowo rozległe cele badawcze. Zakłada „odtworzenie dwu odmiennych, współistniejących i ścierających się portretów literackich Poniatowskiego”. Już samo założenie istnienia dwóch różnych obrazów monarchy, a zatem dwóch odmiennych interpretacji sposobu sprawowania władzy jest daleko idącą tezą. Aleksandra Norkowska na wstępie określa owe obrazy jako panegiryczne i deprecjonująco-karykaturalne (s. 11). Zachodząca między nimi interakcja staje się osią recenzowanej pracy.

Autorka deklaruje identyfikację źródeł recepcji motywów filozoficzno-literackich zawartych w materiale badawczym, analizę świadomości gatunkowej oświeceniowych twórców. Celem rozprawy są także liczne badania nad językiem i retoryką poezji politycznej drugiej połowy XVIII wieku.

²³ C. T a r a c h a, *Hiszpańska podróż ks. Józefa S. Pelczara 1899 r.*, „Rocznik Przemyski”, 33(1997), z. 3, s. 51-60.

Podobne literacko-historyczne próby badawcze były już w Polsce podejmowane. Przed kilkoma laty Krystyna Maksimowicz opublikowała parabiograficzną pracę, opartą na tekstach lirycznych¹. Recenzowana książka z pewnością wyraźnie przewyższa sposobem ujęcia tematu poprzednią próbę oglądu historii przez pryzmat źródeł literackich. Wydaje się, że źródła literackie znacznie lepiej nadają się do analizy dokonanej przez Norkowską, niż do rozważań biograficznych przedstawionych przez Maksymowicz.

Recenzowana praca składa się z czterech rozdziałów, opisujących kolejno: okołoelekcyjny portret Stanisława Poniatowskiego, kreowanie mitu solarnego, ideał króla opiekuna. W formie porównania w rozdziale ostatnim Autorka przedstawia wizję króla zawartą w poezji barskiej. Książkę kończy klarowne, refleksyjne „Zakończenie”. Ponadto wydawnictwo uzupełnia „Spis utworów nieprzywołanych w książce”, „Zbiór ilustracji” oraz „Skorowidze incipitów, źródeł i nazwisk”.

Warto podkreślić, że w doborze źródeł historycznych Autorka nie ograniczyła się jedynie do wierszy politycznych z czasów panowania Stanisław Augusta. Praca odwołuje się do obszernego materiału, licznych tekstów pisanych. Podstawę materiałową stanowią nie tylko utwory wierszowane, ale także teksty kaznodziejskie oraz listy oratorskie i pamiętniki.

Dość niefortunny zabieg zdarzył się we „Wstępie” pracy. Otóż przeniesienie opisu literatury do przypisów spowodowało zaskakującą i niespotykaną formę następujących po sobie stron samych przypisów, bez tekstu narracyjnego (s. 9-10).

Idea rządów mądrego monarchy nie była przypisana do myśli oświeceniowej. Była równie atrakcyjna w XII, XVI jak i XVIII wieku. Autorka wiąże tę ideę przede wszystkim z oświeceniem (s. 34), identyfikuje ją zapewne z ideą króla-filozofa. Obie te koncepcje różniły się w sposób zasadniczy. Pierwsza z nich – idea rządów mądrego monarchy, w osiemnastowiecznej Polsce miała charakter tradycjonalistyczny i zwolennicy Poniatowskiego raczej po nią nie sięgali.

Zdarza się Autorce posługiwać tymi samymi cytatami dla interpretacji odmiennych zjawisk (s. 23 i 58 i inne). Niektóre obszerne cytaty źródłowe pozostają bez przypisu (s. 61 i inne).

Aleksandra Norkowska dochodzi do wniosku, iż liczne poetyckie ataki na osobę Stanisława Augusta były wypadkową zagrożenia, jakie odczuwała szlachta chylącej się ku upadkowi republiki (s. 299). Na podstawie rozległej analizy Autorka za główny cel prokrólewskiej poezji okolicznościowej uznaje ukształtowanie form i treści propagandowych „formułujących zbiorowe postawy”. Przeciwnicy króla także posługiwali się retoryczną perswazją w celach propagandowych. Różniła ich jednak od monarchistów skłonność do tradycyjnych struktur gatunkowych, wywodzących się z pokładów szlachecko-sarmackiej kultury (s. 305-306). Naturalnie „środowisko dworskie” kreowało wizerunek króla oświeceniowego. Literatura panegiryczna przestrzegała władcę jako ojca ojczyzny, bohatera, przyjaciela europejskich władców, dziedzica królewskiej krwi Jagiellonów, pomazańca Bożego. Dla przeciwników tronu

¹ K. M a k s i m o w i c z, *Seweryna Rzewuskiego droga do targowicy*, Gdańsk 2002.

Poniatowski był królem-grzesznikiem, dbającym jedynie o zaspokajanie osobistych potrzeb (s. 308).

W trakcie prowadzonej analizy Autorka sięgnęła po prace literaturoznawcze², a także rozprawy z zakresu historii³ i historii sztuki⁴. Przez to *Wizerunek władcy Stanisława Augusta Poniatowskiego w poezji okolicznościowej* nabiera charakteru pracy interdyscyplinarnej, a wręcz – cytując Izaaka Berlina – „arcyinterdyscyplinarnej”. W efekcie książka Aleksandry Norkowskiej zasługuje na uwagę nie tylko ze względu na tematykę, ale także na sposób prowadzenia narracji.

Arkadiusz M. Stasiak
Katedra Historii XVI-XVIII wieku KUL

Henryk K o c ó j, *Berlin wobec Konstytucji 3 maja w świetle korespondencji Fryderyka Wilhelma II z postaciami pruskimi w Warszawie Augustem Fryderykiem Goltzem i Girolamo Lucchesinim*, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego 2006, ss. 586.

Każdy historyk zna wagę dobrze przygotowanych wydawnictw źródłowych. Są nie do przecenienia zwłaszcza, gdy opublikowane źródła są trudno dostępne dla badacza, choćby z powodu przechowywania ich w zagranicznych archiwach, czy bibliotekach. Tym bardziej więc należy powitać z radością niniejszą publikację. Prof. Henryk Kocój, badacz historii Polski i Europy okresu XVIII/XIX w., oddaje do rąk historyków kolejną już swoją pracę edytorską obejmującą okres 1791-1792. Tym razem

² T. K o s t k i e w i c z o w a, *Oświecenie. Próg naszej współczesności*, Warszawa 1994; B. W o l s k a, *W świecie żywiołów, Boga i człowieka. Studia o poezji Adama Naruszewicza*, Łódź 1995.

³ J. T a z b i r, *Kultura szlachecka w Polsce. Rozkwit – upadek – relikt*, Poznań 1998; E. R o s t w o r o w s k i, *Ostatni król Rzeczypospolitej. Geneza i upadek Konstytucji 3 maja*, Warszawa 1966; K. Z i e n k o w s k a, *Stanisław August Poniatowski*, Wrocław 1998; A. G r z e ś k o w i a k - K r w a w i c z, *Gdańsk oświecony. Szkice o kulturze literackiej Gdańska w dobie Oświecenia*, Warszawa 1998.

⁴ J. P o k o r a, *Obraz Najjaśniejszego Pana Stanisława Augusta (1764-1770). Studium z ikonografii władzy*, Warszawa 1993. Tu następuje drobna pomyłka. Autorka rozwija inicjał autora książki jako Janusz a prawidłowo brzmi on Jakub.